

Att svära i kyrkan

TJUGOFYRA RÖSTER

OM EVIG TILLVÄXT

PÅ EN ÄNDLIG PLANET

Röst 11: *Lars Wilderäng*

Kapitelvis publicering

Detta är ett av tjugofyra dokument som tillsammans utgör hela innehållet i antologin *Att svära i kyrkan – Tjugofyra röster om evig tillväxt på en ändlig planet* och som under vintern och våren 2014-2015 kommer att publiceras på bland annat Steg3:s webbsida (www.steg3.se)

Samtliga pdf-filer får utan restriktioner spridas och kommer att finnas tillgängliga på:

www.tillvaxtreflektera.se/att-svara-i-kyrkan/pdf

Så länge lagret räcker kan den som pocketbok köpas hos bland annat de större nätbokhandlarna. Och som e-bok lär den överleva sin pappers dito.

Jag är författare, bloggare och föreläsare och driver bloggen *Cornucopia? – Evig tillväxt i en ändlig värld?*, Sveriges största oberoende blogg inom finans, ekonomi och miljö.

Med en bakgrund som IT-konsult lever jag idag på skrivandet och mitt lilla småbruk några mil utanför Göteborg.

Lars Wilderäng

Tillväxtrealism

Det är kanske som att svära i kyrkan, men den historiska ekonomiska tillväxten har bidragit till att realisera välstånd, utveckling och välfärd. Men den har också kapats för att reducera människors potential till frihet. Vi går nu, inledningsvis i västvärlden, in i en period där tillväxten avtar för att sedan helt utebli. Det kommer ställa mycket av det vi och våra makthavare tar för givet på ända.

Ekonomisk tillväxt är en missbrukad term. Ekonomisk tillväxt har inget värde i sig, utan vad man egentligen menar som positivt är ekonomisk tillväxt per capita. För grunden för ekonomisk tillväxt är befolkningstillväxten. Fram till den industriella revolutionen hade man också ekonomiskt tillväxt, men den var stenhårt kopplad till den marginella befolkningstillväxten. Fast kakan blev aldrig större per person. Så länge vi har befolkningstillväxt kommer detta underliggande tillväxttryck att finnas kvar. Människor kommer alltid behöva mat, kläder och husrum och så länge vi kan bli fler i vår ändliga värld får vi alltså ekonomisk tillväxt. Men inte någon speciellt stor ekonomisk tillväxt per capita.

Utan ekonomisk tillväxt per capita kan fortfarande vissa grupper få det bättre, men det sker på bekostnad av att andra får det sämre. Klyftorna ökar i samhället, vilket vi också ser över hela västvärlden, inklusive Sverige. Ett Sverige som nästan inte visat upp någon ekonomisk tillväxt per capita sedan den borgerliga alliansen tog över

2006. Visst har många fått det bättre, men andra har fått betala genom att få det sämre och klyftorna ökar. Visserligen från en väldigt låg nivå på skillnaden, men utfallet av utebliven ekonomisk tillväxt per capita finns ändå där.

När människan lärde sig att tämja de fossila bränslena i samband med den industriella revolutionen kunde man radikalt öka den mänskliga produktiviteten. Tidigare hade produktionen av varor och tjänster begränsats av den mänskliga kroppen, men med tämjandet av kolet via ångmaskiner kunde en människa utföra mer arbete. Produktiviteten ökade och människor frigjordes till att producera ännu mer varor och tjänster. Den ekonomiska tillväxten satte fart på allvar.

Även före den industriella revolutionen användes extern energi för att producera varor och tjänster. Vattenkraft och vindkraft användes för kvarnar, ved och träkol för uppvärmning eller exempelvis smide. Men det var fortfarande antalet människor som satte gränserna. Detta gäller även när man använder dragdjur, som alla behöver mänskliga förare och inte kan skalas upp snabbare än antalet människor. Genom ångmaskinen och den efterföljande teknologin har vi ända fram till idag ökat produktiviteten. Människor har frigjorts för att kunna producera annat.

Samtidigt handlar det i grunden bara om att vi använder energi som slavar.

Kopplingen mellan ekonomisk tillväxt och globalt användande av energi är nämligen stenhård. Tillväxten följer slaviskt befolkningsökningen plus ökningen av energikonsumtionen. Detta är den ekonomiska tillväxtens kärna. Energislavarna används för att öka vårt väl-

stånd, välfärd och ge utrymme för utveckling genom att frigöra människor att utföra andra sysslor.

Naturligtvis måste man titta globalt och inte luras av att länder i västvärlden minskar sin inhemska energiförbrukning. Vi har bara flyttat produktionen utomlands. Räknar man in energiåtgången i produktionen av importerade varor ser det helt annorlunda ut för västvärlden. Kopplingen mellan ekonomisk tillväxt och energiförbrukning finns kvar även hos våra västerländska övermogna ekonomier.

Problemet är att vi nu närmar oss gränser för energikonsumtionen.

Cirka 82 procent av den energi mänskligheten använder kommer från fossila bränslen. När dessa nu når sina produktionskrön, med oljekrönet ungefär nu, kolet enligt nyare rön inom 10–20 år och fossilgasen därefter, så slås hela fundamentet för ekonomisk tillväxt undan. Tillgänglig fossil energi kommer minska och den över hundra år gamla infrastruktur som byggts upp kring fossil energi är inte något man ersätter i en handvändning. På lite längre sikt når även utvinningen av råvaror för konstgödsel, främst fosfor, ett produktionskrön och med det sätts också gränser för produktionen av mat enligt dagens jordbruksmetoder. I sig innebär det att antalet människor som kan gödas inte kan öka och det underliggande tillväxttrycket från befolkningsökningen uteblir.

Vi kommer i framtiden inte kunna ersätta mänskligt arbete med energislavarnas arbete och därmed inte heller kunna frigöra människor att producera andra varor och

tjänster, eller att få tid över till det finaste som finns i dagens värld – konsumera.

I själva verket så har inte ens Internetrevolutionen bidragit till någon ökad energiproduktivitet globalt. Tvärt om visar länder med hög Internetpenetrans upp en allt lägre ekonomisk tillväxt. Att skicka ett e-brev drar lika mycket energi som att skicka ett fysiskt brev, framför allt som det drar energi att läsa och även lagra all e-post. Problemet är att det är så enkelt att skicka ett e-brev att vi gör det så mycket mer i en variant av Jevons paradox. Jevons paradox säger oss att ju effektivare man är på att använda något, ju mer använder man det och i slutändan blir resursåtgången större trots effektiviseringar.

Utan ökad energiförbrukning kan alltså inte ens Internet ge oss fortsatt ekonomisk tillväxt, även om tillväxt-naivister famlar efter Internet som det sista halmstrået.

Naturligtvis kommer vi kunna genomföra en del energieffektiviseringar och därmed krama ut lite mer ekonomisk tillväxt ur det vi har idag. Och hungriga u-länder kommer visa upp ekonomisk tillväxt när de snabbfotat konkurrerar ut tungfotade västerländska byråkratier. Men utan en global ekonomisk tillväxt så kommer u-ländernas tillväxt betalas genom västerländsk avväxt.

Kanske motsägelsefullt, men när västvärlden nu får se stagnerande tillväxt och ökade interna klyftor kommer klyftorna mot u-länderna att minska.

Frågan blir då hur samhället kommer hantera den uteblivna tillväxten?

I västvärlden har staten och politiker kunnat kapa ekonomisk tillväxt för sina egna syften.

I takt med ökad BNP per capita har politiker kunnat kapa till sig lite mer av denna tillväxt och fördelat ut den för att köpa sig makt. Så länge folk har fått det bättre har man accepterat att en allt större del av förbättringarna har gått bort i skatt. Skatt som till exempel byggt upp det välfärdssamhälle och de transfereringar som används som en bricka i valrörelsen.

Men när tillväxten uteblir kan inte längre politiker ta en del av kakan utan att väljarna märker det som försämringar. Det blir genast uppenbart hur förslavade man har blivit. Samtidigt försvinner politikernas viktigaste verktyg för att köpa sig makt. Det är också därför alla politiker vid makten tillber den ekonomiska tillväxten. Deras egen makt och deras egen existens hotas om de inte kan kapa åt sig en del av tillväxten för eget bruk.

På dåliga nyheter är det förstås helt naturligt att man reagerar med förnekelse. Så till den grad att den svenska regeringen beställt rapporter som ska förneka att oljan är en ändlig resurs eller att oljebrist kan påverka den ekonomiska tillväxten i framtiden. Inget får störa tillväxtreligionen.

Ekonomisk tillväxt är alltså en maktfråga.

Utän ekonomisk tillväxt utmanas hela vårt maktsystem.

Kanske är rent av demokratiseringen av samhället just ett utfall av ekonomisk tillväxt och dagens demokratiska system måste reformeras när vi inte längre har ekonomisk tillväxt att fördela?

En sak är åtminstone säker. Vi behöver reformera våra välfärdssystem till att vara hållbara och inte prisa in någon framtida ekonomisk tillväxt.

Naturligtvis kommer det komma perioder med ekonomisk tillväxt, både lokalt, regionalt, nationellt och globalt, även när energiförsörjningen sviker. Men perioderna kommer bli korta och stagnation eller recession blir istället det nya normala.

Det största närliggande problemet är skuldbergen. Framtida ekonomisk tillväxt är vad som ska betala våra skulder, både privat och statligt. Vi har intecknat framtiden.

Frågan är då vad vi kan göra åt saken?

Till att börja med måste alla välfärdssystem baseras på befintliga flöden.

Man kan bara betala ut det som betalas in. En reform skulle vara att ersätta alla socialförsäkringar, inklusive pensionen, med en medborgarlön till alla. Alla, oavsett om de jobbar eller ej, ska få en medborgarlön, baserad på vad som betalas in till systemet. Den som jobbar kan ackumulera sin medborgarlön för sämre tider som arbetslöshet, långtidssjukskrivning eller pension. Men man kan aldrig räkna med andra löpande utbetalningar än vad som betalas in. I praktiken innebär detta förstås en kraftig försämring för många, som idag får procentandelar av sin lön i socialförsäkringar. Men socialförsäkringarna är baserade på gamla meriter eller en inteckning av framtiden via skulder.

Det andra vi behöver göra är att skapa verklig frihet och börja nedmontera den onödiga statsapparaten. Varje politiker bör varje dag fråga sig vad man har avskaffat idag. Inte vad man har lagt till. Komplexiteten i samhället behöver minska när tillväxten uteblir, vilket leder till verklig frihet för individerna.

Motsägelsefullt skulle utebliven tillväxt, rent av avväxt, kunna leda till ökad frihet. Enda alternativet är förstås att staten fortsätter att konfiskera allt mer, samtidigt som de flesta får mindre, och vi går mot en totalitär stat. En stor stat riskerar att bli vårt allvarligaste problem när tillväxten uteblir.

Vi står i praktiken vid ett vägskäl.

Samhället behöver ställas om till en hållbar modell som inte förutsätter ekonomisk tillväxt. Frågan vi måste ställa oss är hur det ska gå till med bevarat människovärde, jämlikhet, frihet och demokrati?

Evig tillväxt är inte möjlig i en ändlig värld. Frågan är hur vi ska hantera denna tillväxtrealism? För om vi inte erkänner problemets existens kan vi inte heller göra något åt det.